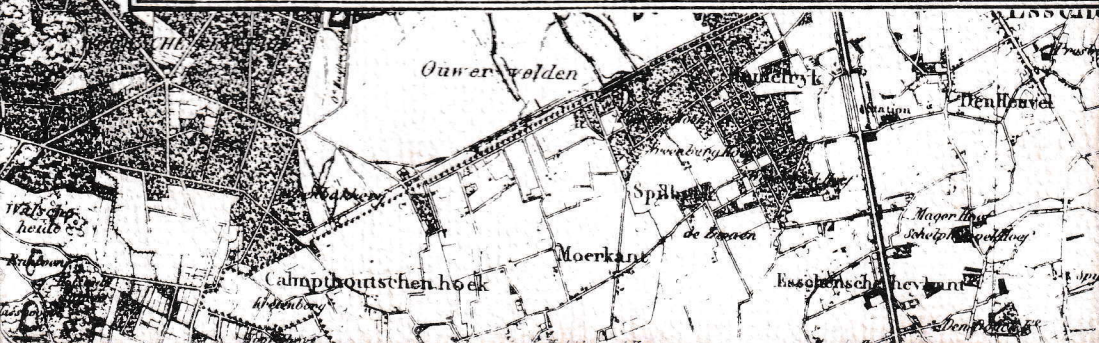

1-'91

De schuurkerk van Heerle

Na lezing van de interessante studie die in De Vierschaer 4-'89 verscheen over de oude schuurkerk aan de Martel, de latere schuurkerk bij de Oude Pastorije en de na-oorlogse noodkerk kan men zich voorstellen dat ze in Heerle zeggen: en hoe zat dat dan bij ons? Wel, bij ons in Heerle heeft er zich ook wel een en ander afgespeeld.

Na 1648 2) moet er ook in Heerle een schuilkerkje gestaan hebben waar enige tijd kerkdiensten gehouden werden. De in 1648 gevluchte pastoor Bernardus de la Grande schijnt kort daarna in Heerle te zijn teruggekeerd, nu niet als priester maar als gewoon particulier om aan zijn roeping - nu in het geheim - gevolg te geven maar hij schijnt in zijn werk niet voorzichtig genoeg geweest te zijn want hij werd gevangen genomen, beboet en verbannen.

In 1665 telde men in Heerle 300 communicanten en er stond in het dorp slechts één protestants gezin geregistreerd. 3) We lezen dat de Wouwse pastoor de titel van deservitor (waarnemend pastoor) van Heerle kreeg wat inhield dat hij de Heerlese katholieken onder zijn hoede had. De pastoor loste dat in die zin op dat hij zijn taak in deze overdroeg aan een van zijn kapelaans die dus voor hem in Heerle moest waarnemen. Een goede oplossing moet dit voor de parochianen in Heerle niet geweest zijn want nu waren ze voortaan op de Wouwse schuurkerk aangewezen. Er volgde echter een tegemoetkoming.

Men bepaalde dat in het vervolg éénmaal per jaar een H.Mis in Heerle zou worden opgedragen en wel op 17 maart, de feestdag van Sinte Gertrudis de patrones van het dorp. Die vond dan plaats in een schuur die men daags te voren hiervoor had ingericht.

De opzet was prachtig maar al gauw bleek dat men het gemakkelijker vond om ook deze H.Mis maar in de Wouwse schuurkerk te doen plaatsvinden.

4

Dit moet de Heerlenaren onaangenaam getroffen hebben; dan beginnen de moeilijkheden te komen.

Bij deze gelegenheid werden jaarlijks offergaven meegebracht en dat was wat geld, wat brood, enige eieren etc. Dat moest men nu in Wouw achterlaten maar die van Heerle meenden dat het alleen hen toekwam. Er werd echter anders beslist en het kwam ten goede van kerk, pastoor en armen. Nu moet ik de koster ook niet vergeten want die kreeg twee stuivers voor de moeite bij het inzamelen.

EEN EIGEN PASTOOR.

Het verwondert ons niet dat men in Heerle rond 1700 pogingen in het werk stelde een eigen pastoor te krijgen. Onder de initiatiefnemers zien we namen die we in de oude registers herhaaldelijk tegenkomen zoals Ruyten, Rongers, De Jongh, Uyttewilligen. Zij richtten een verzoek tot de markies en kwamen zelfs met een kandidaat te voorschijn, een kloosterling uit Huijbergen. Aan de markies werd nl. enige invloed toegekend bij benoemingen van de geestelijken aan bepaalde kerken. Dat recht dateerde nog van vóór de vrede van Munster in 1648. Nu kan men discussiëren of dit recht na 1648 nog van toepassing was, feit is dat de bisschop (van Antwerpen) zich daarin tot heden wel kon vinden, misschien ook wel om de bijdragen die de markies geregeld verleende aan pastoors en kerken waar hij deze rechten kon doen gelden. Enfin, het verzoek was dan ingediend, maar het antwoord luidde: Neen!

Maar bleef het daarbij...? Een bisschop kan ook wel eens moeilijk komen te zitten en wat doet men dan...

In 1704 blijkt zekere pater genaamd Formentraux zijn oog op Heerle gericht te hebben en dat kwam de bisschop niet ongelegen. Wie was die paster Formentraux? Dat wordt een verhaal apart.

In de Ghulden Roos van 1985 vindt men een prettig leesbare diepgaande studie over zijn leven en werk. Ook Taxandria 1938 en 1943 geven bijzonderheden over deze geestelijke.

Hij moet tevoren een jaar of tien werkzaam geweest zijn in Stampersgat waar hij kerk deed, ook voor de weinige katholieken uit Fijnaart en Willemstad. Er werden daar

vreemde dingen over hem verteld. De pater zou gepreekt hebben dat hij over bijzondere gaven beschikte, meer nog dan andere priesters. Hij maakte zich schuldig aan bezweringen en het afbidden van ziekten onder de mensen en het vee en hij liet zich daarvoor rijkelijk betalen. De eenvoudige simpele mensjes raakten op deze wijze hun zoete lieve geldje aan hem kwijt.

Daar kwam nog bij dat er grote moeilijkheden tussen hem en de pastoor van Oud Gastel ontstonden. Deze laatste meende dat de pater onder Zijn duiven zat te schieten en dacht daarbij waarschijnlijk aan het zondagse collectezakje dat in de kerk de ronde deed. De bewoners uit de pas drooggelegde polder waren op de Oud Gastelse kerk aangewezen geweest. De bekende Gastelse pastoor en landdeken Hesselt, Hessels of Hesselius als U wilt 4) sprak altijd over zijn parochianen aan Het Gat (afwateringssluis). Kort na de inpoldering van 1595 woonde daar op een hoeve Jan Janszoon Stamper. Zijn broer Petrus Joannes Stamper die ook daar in de polder woonde was gehuwd met Maghdalena Struijf 5), ondanks de schrijfwijze de zuster van de overgrootvader - van de overgrootvader - van mijn overgrootvader, een hele mondvol maar het is ook tien generaties terug, meer dan 350 jaar.

De familie Stamper. Het dorp ontleent zijn naam aan deze familie hoewel er in het begin ook over Stoutersgat gesproken werd, ook genoemd naar een aldaar wonende familie. We zijn weer terug bij de pater.

De bisschop wilde hem daar graag weg hebben en een plaatsing in Heerle zou een goede oplossing bieden. Vandaar dat de bisschop zich langs een omweg tot de markies wendde. "Zou het niet een goede oplossing zijn..."

Maar het was neen en het bleef neen.

De pater kwam er echter toch!

Nu laat ik pastoor Hoffmans even aan het woord, Gerardus Hoffmans, de Wouwse pastoor die in 1770 schrijft: "Op de 11e juli van het jaar 1705 arriveerde in Heerle een zekere pater Gerardus Albertus Formentraux, een geschoeide karmeliet uit Antwerpen. Hij was door de bisschop uit Antwerpen belast met de bediening van het pastoraat in Heerle". 6)

Toen de markies hierover vernam eiste hij van de bisschop

4

onmiddellijke terugroeping van de pater daar die aange-
steld was zonder zijn voorkennis maar de bisschop scheen
hier niet voor te voelen. Het moet wel een pater geweest
zijn die van doorzetten hield en de mensen wist aan te
spreken want hij kreeg in zijn zondagse Mis behalve zijn
eigen parochianen ook nog verschillende toehoorders uit
de omliggende parochies onder zijn gehoor. Daar waren de
pastoors niet zo blij om want dat kostte elke zondag geld
en zij begonnen zich te roeren. Er was er nog een die
zich begon te roeren want een markies die zich op zijn
teentjes getrapt voelt is ook niet mis. Hij begon de gel-
delijke steun die hij jaarlijks aan enkele kerken en pas-
toors deed toekomen in te houden. Dat betrof dan de pa-
rochies waar hij het recht van advies bij benoeringen had.
Bovendien schakelde hij de protestantse drossaard in en
gelastte hem de pater uit Heerle te doen vertrekken daar
die geen recht had zich daar te vestigen.

De drossaard wees hem er echter op dat de pater naar Heer-
le was gekomen op uitdrukkelijk verzoek van de Heerlese
parochianen en dat de benoeming was geschied door de bis-
schop van Antwerpen en naar hij vernomen had, had deze
alleen het recht om te benoemen. Bovendien wees hij erop
dat Heerle vroeger een eigen parochiekerk heeft gehad die
steeds bediend werd door een aldaar wonend geestelijke en
dat alleen de laatste tijd deze bediening overgenomen was
door een geestelijke uit Wouw. Nu werd alles weer tot
zijn oorspronkelijke staat teruggebracht en was er in we-
zen niets veranderd.

Al met al een vreemd geval. Een protestantse drossaard
die de katholieken de hand boven het hoofd houdt ten op-
zichte van een katholieke markies. De drossaard liet het
hele geval verder rusten en liet zelfs de bouw van een
nieuwe schuurkerk in Heerle rustig doorgaan, een schuur-
kerk waaraan al enige tijd vol ijver gewerkt werd.

Ze zullen de drossaard wel flink "gespekt" hebben maar
dat was in die tijden de meest normale zaak.

De pastoors daar in de omgeving zaten er maar mee want
ze konden geen "cent" missen. Ze wilden die Heerlese pas-
toor liefst zo gauw mogelijk weg hebben want die trok ge-
lovigen aan uit Wouw, Kruisland, Bergen op Zoom en andere
parochies. Nu begonnen ze met beschuldigingen.

Had die pater zich vroeger niet schuldig gemaakt aan exorciseren. Er deden zulke vreemde verhalen de ronde. Had hij daar geen geld voor gevraagd. Was hij daar hier ook weer mee bezig. Dat kan in de kerk toch niet getoleerd worden. De bisschop zag op de duur geen andere weg dan de destijds verleende benoeming maar in te trekken en de pater werd teruggeroepen. Jawel, maar de pater bleef! Toen voelde de bisschop zich op zijn teentjes getrapt en hij liet in de omliggende kerken van de preekstoel afroepen dat het verboden was pater Formentraux te erkennen als servitor van de Heerlese kerk en dat hij een verbod kreeg opgelegd in Heerle of in de naaste omgeving H. Missen te lezen. Tenslotte was het laatste woord aan de markies. Via de Staten Generaal kwam het gebeuren bij de Raad van Brabant die overigens in Den Haag zetelde en deze liet het schuurkerkje sluiten en de bouw van de nieuwe schuurkerk op de grond van Marijn Lodiers stilleggen. Bovendien werd de pater uitgewezen. Na drie maanden Heerle kwam hij in Steenberghe terecht, dus net even buiten het Markiezaat.

Meer dan zestig jaar later schrijft pastoor Hoffmans uit Wouw het volgende: De meeste mensen uit Heerle waren blij want ze konden geen gulden missen om een eigen pastoor te onderhouden. "Waar zouden wij gebleven zijn als elke familie vier of vijf dukaten had moeten geven in het geval wij een eigen pastoor gekregen hadden".

Hier klopt iets niet.

De Heerlenaren hadden genoeg moeite gedaan om een eigen pastoor en schuilkerk te krijgen. Pastoor Hoffmans is geen historicus maar meer een verteller die in Wouw gekomen over gebeurtenissen schreef die meer dan zestig jaar geleden hadden plaats gevonden en waarover hij had horen spreken of waarover hij hier en daar gelezen had.

Waarschijnlijk had pastoor Hoffmans niet zoveel op met zijn parochianen uit Heerle. Hij noemt ze onrustige mensen die steeds moeilijkheden veroorzaakten. Over die van Moerstraten - althans dat gedeelte dat onder zijn parochie viel - liet hij zich als volgt uit: ze zijn arm en slordig, weten hoegenaamd niets van katechismus af. Ze zijn slordig gekleed en durven daarom niet op de katechismusles te verschijnen.

Een ding is zeker: de Heerlese parochianen konden weer netjes terug naar de schuilkerk in Wouw en pas in 1800 kregen ook zij hun vroegere kerk terug 7), voorlopig met een eigen rector maar die wel op de pastorie in Wouw woonde. 8)

Bergen op Zoom, januari 1990.

J.A.A.C.Struijs.

NOTEN.

1. Taxandria 1943.
2. Einde van de 80-jarige oorlog.
3. C.Slootmans: De Ghulden Roos 1957.
4. Was daar van 1606 tot 1655 pastoor.
5. Oud archief van Oud Gastel: r.k.doop- en trouwboeken.
6. Publikaties van het archivaat Nassau Brabant nr.29.
7. A.Delahaye: Woide ... die Wouda.
8. C.Slootmans: De Ghulden Roos 1957.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

